

УДК 37.032

Олексій Тогочинський

доктор педагогічних наук, професор,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів
<https://orcid.org/0000-0002-8170-6237>
irin_stetsenko@ukr.net

Валентина Мірошніченко

доктор педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького, м. Хмельницький
<https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
mirochnichenko19@ukr.net

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В МАГІСТРАТУРІ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті аналізується необхідність соціально-економічної підготовки в магістратурі вищого військового навчального закладу. Уточнено зміст підготовки магістрів вищого військового навчального закладу у чинних державних стандартах та визначено невідповідність сучасним вимогам до рівня соціально-економічної підготовки військового та наявних можливостей реалізації такої підготовки у вищих військових навчальних закладах України. Визначено перспективи та основні проблеми удосконалення рівня соціально-економічної підготовки в магістратурі вищих військових навчальних закладів.

У статті також уточнено поняття та особливості соціально-економічної компетентності як базового аспекту соціально-економічної підготовки військових у ВВНЗ. З'ясовано, що структура соціально-економічної компетент-

© Тогочинський О., Мірошніченко В.

ності військового має включати у себе формування економічної грамотності, економічного мислення, загальноекономічної свідомості з урахуванням соціальних орієнтирів.

Окреслено основні напрямки покращення соціально-економічної підготовки у системі військової освіти та виховання, удосконалення економічної культури майбутніх військових керівників. До таких напрямків віднесено удосконалення навчальних програм для освітньої кваліфікації магістр вищих військових навчальних закладів з урахуванням соціально-економічної підготовки; посилення уваги до соціально-економічних та гуманітарних дисциплін, які орієнтують магістрів ВВНЗ на засвоєння та оновлення соціально-економічних знань; забезпечення ВВНЗ необхідними засобами навчання та створення у вищих військових навчальних закладах сучасної науково-експериментальної бази за відповідними напрямками наукових досліджень.

Ключові слова: соціально-економічна підготовка; соціально-економічна компетентність; магістр; вищий військовий навчальний заклад; магістратура вищого військового навчального закладу.

1. ВСТУП

На сучасному етапі розвитку України з'являються нові соціально-економічні умови, значних змін зазнала структура та система завдань усіх силових відомств. Зростання значимості військової підготовки в Україні на сьогодні обумовила підвищення вимог до вищих військових навчальних закладів. На сьогодні військовий керівник повинен не лише володіти високими професійними, інтелектуальними та духовними якостями, але й володіти знаннями в соціально-економічній сфері та постійно їх оновлювати відповідно до оточення змін.

Постановка проблеми. Соціально-економічне життя українського суспільства сьогодні тісно пов'язане з війною, як складним соціальним явищем. Ефективне здійснення захисту Вітчизни вимагає від військових знаннями про всі процеси та явища, пов'язані з війною. Особливе місце тут належить соціально-економічним знанням, унаслідок чого соціально-економічна підготовка в системі військової освіти постає не лише як професійна необхідність, але й як засіб становлення світоглядно-ціннісних, морально-етичних засад сучасного військового керівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-економічної підготовки у вищих начальних закладах країни вивчали О. В. Коваленко, І. М. Майструк, О. І. Данилюк, Ю. В. Николенко, Г. К. Селевко, В. В. Ягупов, Г. А. Дмитренко, Т. І. Бурлаєнко та інші. Питання про соціально-економічну підготовку українських військових досліджували Л. О. Петрова, Г. І. Фіні, В. В. Дияк і т. д. Разом з тим, недостатнє науково-методичне обґрунтування особливостей соціально-економічної підготовки в магістратурі вищого військового навчального закладу України обумовлює потребу в додаткових дослідженнях для успішного розв'язання зазначеної проблеми.

Мета статті полягає у аналізі сутність особливостей соціально-економічної підготовки в магістратурі вищого військового навчального закладу України.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглядаючи соціально-економічну підготовку в магістратурі вищого військового навчального закладу України, перш за все, необхідно визначити чому саме соціально-економічна підготовка є важливим елементом навчання майбутнього військового керівника.

Л. О. Петрова вказує, що важливість виховання економічної культури у майбутніх військових керівників обумовлена низкою факторів, серед яких:

перехід до ринкових відносин та вагомі зміни в економічному стані українського суспільства в останні роки;

необхідність раціональності та ефективності у використанні озброєння;

зростання потреб армії в матеріальних ресурсах, що також вимагає їх ефективного їх використання;

скорочення особового складу армії, що вимагає зміни діяльності військових [4, с. 21–22].

Окрім того, військовий, який володіє засадами сучасного економічного мислення, в цілому швидше адаптується до нових умов практичної роботи військового. Служба у військовій частині передбачає, окрім захисної діяльності військового, також і виконання еко-

номічної роботи, яка являє собою “планомірну діяльність військових колективів, спрямовану на ефективне використання зброї, бойової техніки, іншого військового майна і грошових коштів в інтересах підвищення бойової готовності військових частин та їх підрозділів, забезпечення матеріальних умов служби і побуту воїнів” [5, с. 211].

Розуміння соціально-економічних проблем сучасності видається важливим для підготовки фахівців будь-якого напрямку і рівня. Це підтверджує й аналіз керівних документів, зокрема освітньо-професійних програм, які засвідчують, що випускники ВВНЗ повинні опанувати компетентностями соціально-економічного змісту. Так, основні документи, що визначають зміст та характеристику професійних компетентностей, затверджене Кабміном України, що освітньо-професійна програма підготовки магістра включає, у тому числі, поглиблену соціально-економічну підготовку[6].

Більш детально дослідити зміст підготовки магістрів вищого військового навчального закладу дозволить аналіз Стандарту вищої освіти за спеціальністю 253 “Військове управління (за видами збройних сил)” для другого (магістерського) рівня вищої освіти [8]. Так, нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти у Стандарті включає у себе здатність:

організовувати військово-педагогічний та соціально-психологічний процес у військовій частині (органі військового управління) та управляти ним;

керувати фінансово-господарською діяльністю військової частини, забезпечувати повноту отримання та ефективне використання виділених ресурсів, організовувати належний облік та внутрішній контроль і управління ризиками;

здатність організовувати повсякденну діяльність, вживати заходів щодо відновлення боєздатності, організовувати та керувати підготовкою (військової частини (органу військового управління), здійснювати контроль за її ходом, об’єктивно оцінювати досягнуті результати.

Ураховуючи сучасні умови функціонування силових структур України та багатофункціональність завдань випускника-магістра вищого військового навчального закладу України, можна говорити про

високі вимоги до рівня соціально-економічної підготовленості такого фахівця.

О. І. Данилюк [1] наголошує на важливості формування у здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня магістр соціально-економічної компетентності. Саме поняття компетентності розуміємо за визначенням Н. Г. Ничкало як професійні знання, навички та досвід у спеціальності, а також як ставлення до справи, здатність ефективно використовувати знання та вміння, особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці у конкретній робочій ситуації [2, с. 96]. Економічна компетентність розуміється Г. А. Дмитренко як сукупність економічних знань та практичних умінь, досвіду, економічної культури і мислення, наявність стійкої потреби й інтересу до професійної компетентності [7, с. 87].

Аналіз вимог до сучасного українського військового та його професійних компетентностей дає змогу визначити наступні компоненти соціально-економічної компетентності військового силових відомств України:

економічна грамотність як система економічних знань, умінь і навичок;

економічне мислення з урахуванням соціальних орієнтирів (соціально-економічна підготовка передбачає підготовку фахівців із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, умінням їх практичного використання при розв'язанні економічних та соціальних проблем у контексті робочих задач;

загальноекономічна свідомість, яка включає формування високого рівня працьовитості, професійної майстерності, виробничих навичок і умінь, розуміння соціально-економічних аспектів різних сфер діяльності.

Утім, ефективній реалізації якісної соціально-економічної підготовки в магістратурі вищого військового навчального закладу України перешкоджає низка проблем, які існують на сьогодні у сфері вищої освіти за військовими спеціальностями. Л. О. Петрова стверджує, що на сьогодні в українській системі вищої освіти практично відсутня цілісна система військово-економічної освіти та виховання, починаючи

з військово-навчальних закладів і закінчуючи безпосередньо військами. Більшість вузів не викладає курс прикладної військової економіки для магістрів вищих військових навчальних закладів. Дослідниця впевнена, що наявності тільки військово-економічного аспекту у викладанні основ економічної теорії, загальнонаукових і спеціально-технічних дисциплін явно недостатньо [5, с. 212].

Погоджуємося з такою думкою та вважаємо, що у навчальних програмах вищих військових навчальних закладах доцільно більш чітко окреслити питання соціально-економічної підготовки магістрів, які увібрали б у себе знання стосовно економіки бойової підготовки, основ військово-економічного аналізу, відомості з області тилового і технічного забезпечення військ, питання найбільш раціонального використання військово-економічних ресурсів тощо.

Втім, задача розширення навчальних програм вищих військових навчальних закладів та залучення до них більшого об'єму матеріалів для формування соціально-економічної компетентності студентів-магістрів також стикається із проблемою невідповідності часу, відведеного на вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, завданням, що покладені на зазначені навчальні дисципліни щодо формування особистості сучасного військового фахівця [1]. В сучасних умовах переходу на підготовку військових кадрів з освітнім рівнем магістр зазначене співвідношення ще більш зменшується не на користь гуманітарних та соціально-економічних дисциплін.

Тим більше, на базі проаналізованих нормативних актів та досліджень особливостей та перспектив удосконалення соціально-економічної підготовки військових, можна окреслити основні напрямки покращення соціально-економічної підготовки у системі вищої військової освіти та виховання, удосконалення економічної культури майбутніх військових керівників. Зокрема, до таких напрямків відносимо:

удосконалення навчальних програм для освітньої кваліфікації магістрів вищих військових навчальних закладів з урахуванням соціально-економічної підготовки;

посилення уваги до таких гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, як релігієзнавство, політологія, етика, основи ділового

спілкування, економічна теорія тощо, які орієнтують магістрів ВВНЗ на засвоєння та оновлення соціально-економічних знань і формують у них загальнолюдські цінності;

забезпечення ВВНЗ необхідними засобами навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти;

розробка типового навчально-лабораторного обладнання з відповідних навчальних дисциплін для ВВНЗ;

запровадження навчального устаткування, сполученого з комп'ютерними системами для самостійного вивчення військовими фахівцями навчального матеріалу;

створення у військових навчальних закладах за відповідними напрямками наукових досліджень сучасної науково-експериментальної бази;

удосконалення системи фінансування ВВНЗ.

О. І. Данилюк [1] також стверджує, що вдосконалюючи зміст соціально-економічної підготовки військових, слід запроваджувати нові форми, прийоми та методи економічної самоосвіти майбутнього фахівця, з метою формування високого рівня соціально-економічної компетентності. Окрім того, слід урахувувати вимоги Концепції розвитку економічної освіти і науки України [3].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У ході аналізу особливостей та сучасного стану соціально-економічної підготовки магістрів у вищих військових навчальних закладах з'ясовано, що важливість виховання соціально-економічної культури у майбутніх військових керівників обумовлена змінами в економічній системі України, підвищенням значимості силових відомств та забезпечення безпеки країни, здійснення реформ у військовій сфері, які передбачають зростання потреб армії в матеріальних ресурсах, зміни у діяльності військових, підвищення вимог до рівня підготовки військових. Передбачені у нормативних документах вимоги до компетентностей військового керівника, здобувача другого магістерського рівня вищої освіти підтверджують необхідність підвищення рівня його соціально-економічної підготовки.

Натомість, на сьогодні в області забезпечення соціально-економічної підготовки військових наявна низка проблем, серед яких – відсутність цілісної системи військової соціально-економічної освіти та виховання, невідповідність часу, відведеного на вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, завданням, що покладені на зазначені навчальні дисципліни щодо формування особистості сучасного військового фахівця. У роботі запропоновані напрямки покращення соціально-економічної підготовки у системі військової освіти та виховання, удосконалення економічної культури майбутніх військових керівників.

Список використаних джерел

1. Данилюк О. І. Соціально-економічна компетентність – як компонента фахової підготовки майбутнього соціального інспектора. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: Соціально-педагогічна. 2015. Вип. 25. С. 53–62.
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : монографія ; за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький : ТУП, 2002. 334 с.
3. Концепція розвитку економічної освіти в Україні. *Освіта України*. 2004. № 6. С. 4–5.
4. Петрова Л. О. Формування особистості сучасного військового керівника в системі військової освіти України : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2014. 204 с.
5. Петрова Л. О. Роль економічного виховання у підготовці військового керівника: філософсько-освітній аналіз. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2015. Вип. 44. С. 209–223.
6. Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 538 (538-2013-п) від 07.08.2013) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>
7. Професійна освіта: словник: [навч. посіб.] ; уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
8. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 253 “Військове управління (за видами збройних сил)” для другого (магістерського) рівня вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/253-viyskove-upravlinnya-za-vidami-zbroynikh-sil-magistr.pdf>

References

1. Danyliuk O. I. (2015). *Socialjno-ekonomichna kompetentnistj – jak komponenta fakhovoji pidghotovky majbutnjogho socialjnogho inspektora* [Socio-economic competence – as a component of professional training of the future social inspector]. Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ogienko. Series: Socio-pedagogical. 2015. Ed. 25. P. 53–62. [in Ukrainian]
2. *Derzhavni standarty profesijnoji osvity: teorija i metodyka: monohrafiya* [State standards of vocational education: theory and methodology: monograph]. / ed. by N. G. Nychkalo. Khmelnytskyi: TUP, 2002. 334 p. [in Ukrainian]
3. *Koncepcija rozvytku ekonomichnoji osvity v Ukrainy* [The concept of development of economic education in Ukraine]. Education of Ukraine. 2004. № 6. P. 4–5. [in Ukrainian]
4. Petrova L. O. (2014). *Formuvannja osobystosti suchasnogho vijskovogho kerivnyka v systemi vijskovoji osvity Ukrainy* : dys. ... kand. filos. nauk : 09.00.10 [Formation of personality of a modern military leader in the military education system of Ukraine: Cand. Sc. Philosophy disert. : 09.00.10] / H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Kyiv, 2014. 204 p. [in Ukrainian]
5. Petrova L. O. *Rolj ekonomichnogho vykhovannja u pidghotovci vijskovogho kerivnyka: filosofsko-osvitnij analiz* [The role of economic education in the training of a military leader: a philosophical and educational analysis]. Bulletin of the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Philosophy. 2015. Ed. 44. P. 209–223. [in Ukrainian]
6. *Polozhennja pro osvitnjo-kvalifikacijni rivni (stupenevu osvitu) (iz zminyamy, vneseny my zghidno z Postanovamy KM # 538 (538-2013-p) vid 07.08.2013)* [Regulations on educational qualification levels (stage education) (with changes made in accordance with the Resolution of the CM № 538 (538-2013-p) dated 07.08.2013)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF> [in Ukrainian]
7. *Profesijna osvita: slovnyk*: [navch. posib.] [Professional Education: Dictionary] / ed. by S. U. Honcharenko and oth.; ed. by N. H. Nychkalo. Kyiv: Vyshcha shkola, 2000. 380 p. [in Ukrainian]
8. *Standart vyshhoji osvity za specialnistju 253 “Vijskove upravlinnja (za vydamy zbrojnykh syl)” dlja drugogho (maghisterskogh) rivnja vyshhoji osvity* [Higher education standard in specialty 253 “Military Management (by Armed Forces)” for the second (master’s) level of higher education]. URL: <https://mon.gov>.

ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/253-viyskove-upravlinnya-za-vidami-zbroynikh-sil-magistr.pdf [in Ukrainian]

Tohochynskiy Oleksiy, Miroshnichenko Valentina. Essence of Socio-economic Training of the Master Program at Higher Military Educational Institutions

The article analyzes the need for socio-economic training at the master program at higher military educational institutions. The content of training of the master's educational program of higher military educational institutions in the current state standards is specified and the inconsistency with the modern requirements to the level of socio-economic training of military officers and the available possibilities of such training in higher military educational institutions of Ukraine are determined. Prospects and main problems of improving the level of socio-economic training of the master program at higher military educational institutions are determined.

The article also clarifies the concepts and features of socio-economic competence as a basic aspect of socio-economic training of military personnel at higher military educational institutions. It has been found out that the structure of socio-economic competence of military personnel in the military and law-enforcement agencies of Ukraine should include the formation of economic literacy, economic thinking, general economic consciousness, taking into account social guidelines.

The main directions of improvement of socio-economic training in the military education and training system, improvement of the economic culture of future military leaders are outlined. These areas include the improvement of educational programs for master's educational level of higher military educational institutions, taking into account socio-economic training; increasing attention to the disciplines of the humanities, which orient the masters of higher educational establishments to mastering and updating socio-economic knowledge; provision of institutions of higher education with the necessary means of training and creation of a modern scientific-experimental base in military educational establishments in the relevant directions of scientific research.

Key words: socio-economic training; socio-economic competence; master educational level; higher military educational institution; master program at higher military educational institution.